

V Ljubljani je težko razložiti, da na meji med Slovenijo in Italijo stvari delujejo drugače kot v osrednji Sloveniji. Tudi velikega zanimanja za vas ni.

Študiral sem v Ljubljani. Točno vem, koliko je ura.

Ampak prav v teh dneh se je presenetljivo pokazala velika radovednost za dogajanje med Slovenci na vaši strani. Tukaj sta se drenjala predsednik države in njegova naslednica. Vaša slovenska župnija je v Italiji pet minut peš od Slovenije. Zakaj ste zanimivi?

Glejte, to je samo po sebi zanimivo območje. Do leta 1950 je bil Štandrež skoraj popolnoma slovenska vas. Tu pa tam je pri nas živel kakšen Italijan, ki je po prvi svetovni vojni prišel iz Veneta predvsem zaradi železnice. Tega leta pa je prišel prvi tok italijansko govorečih beguncev iz Istre in Dalmacije. Goriška občina jim je zgradila hiše na južnem in severnem delu vasi. Štandrež je bil kmečka vas, gradili so na naših njivah. Pa so to bile pomembne in zelo rodovitne njive. Iz te vasi je prva pomladna zelenjava vedno prišla na cesarski dvor na Dunaju.

Leta 1950 se je vas preoblikovala?

Iz Jugoslavije je prišel italijanski živelj. In to le nekaj let po padcu fašizma, ki smo ga v Štandrežu doživeli kot teror. Ne samo, da so prišli Italijani. Vzeli so zemljo, ki je bistvenega pomena za življenje. Seveda je nastalo veliko nasprotje in močan predvsem psihološki spopad. Cerkev je poskušala stvari rešiti. Slovenski duhovniki na Goriškem so škofu predlagali, da povsod, kamor so prišle nove skupine Italijanov, ustanovijo novo italijansko župnijo. Dvesto metrov od naše cerkve sv. Andreja je nastala nova cerkev Marije, matere usmiljene. Tam so se združevali Italijani z vsega območja. Štandrež je zaradi tega ohranil slovensko podobo.

Nastali sta dve ločeni skupnosti?

Da. Ampak potem se je ta čas oddaljeval in začeli smo skupaj doživljati demokracijo, bratstvo in sestrinstvo. Naši slovenski fantje in dekleta so se začeli poročati z italijansko govorečimi fanti in dekleti. Nastale so mešane družine, kjer se govori italijansko in slovensko. Štandrež pa je postal periferija Gorice. Tako je tukaj sedemdeset odstotkov italijansko govorečih prebivalcev, dvajset do trideset pa slovensko govorečih. V župnijskem življenju pa smo v popolnosti ohranili slovenščino kot uradni jezik in imamo obrede v slovenščini. V italijanščini je samo ena nedeljska maša in ena skupina katehistov verouka za otroke. Vse naše življenje je v slovenskem jeziku. Hkrati pa se občevanje med italijansko in slovensko skupnostjo vedno bolj prepleta. To bi rekel, da nas dela zanimive, da.

V goriški stolnici, kjer so obredi običajno v italijanščini, je za veliko noč ob šestih zjutraj maša v slovenščini. Ob vernikih pa je videti tudi polne klopi komunistov in drugih levičarjev. Ko je bila v stolnici maša za monsignorjem Oskarjem Simčičem, je imel nadškof mašo v italijanščini, cela cerkev pa je odgovarjala v slovenščini. Kako naj to razumemo? Zakaj je to tako važno?

Mislite, zakaj je jezik važen?

Ja. Jezik maševanja denimo.

Ni važen samo jezik maševanja. Važno je, da vsak uporablja svoj jezik. Na meji je to važno. Če sem rojen v slovenski družini in me je mama naučila govoriti slovensko, je to moj jezik. V njem delam vse. Cerkev je prva, ki mora moje bistvo spoštovati. Cerkev na Goriškem si prizadeva v tej smeri. Problem je drugje. Imamo pomanjkanje duhovnikov. V goriški stolnici je vedno bila vsak dan ena maša v slovenščini. Za praznik velike noči je bila prva maša ob šestih zjutraj v slovenščini in potem vstajenska procesija. Po vaseh gre procesija po ulicah, v mestu pa v cerkvi. In tam se zberejo vsi krščanski Slovenci ne glede na svojo politično pripadnost od leve do desne.

Saj veste, da že petdeset kilometrov vzhodno ta stavek zveni nerazumljivo?

Ja, ampak v Italiji je politična pripadnost veliko bolj relativna. Ni tako stroge delitve na levico, desnico ali kar koli drugega. Pri italijanščini na pogrebu gospoda Oskarja Simčiča je nekaj krivde tudi moje. Prav tisti dan je prvič nastopil službo novi škofov ceremoniar, ki organizira obrede. Mene je prosil, naj pripravim berilo in petje v slovenščini. Prejšnji ceremoniar je vedel, da mora mašo organizirati v slovenščini. Naš škof to zna. Ne vem, zakaj to pot škof ni uporabil slovenskega jezika in je maša potekala v italijanščini. Tudi nisem vprašal. Drugače smo tukaj zelo natančni. Če je pogreb za slovensko osebo, si prizadevamo, da je obred v slovenščini. In nasprotno v italijanščini. Ampak naših duhovnikov je premalo. Določenih obredov, ki smo jih prej opravljali v slovenščini, zdaj ne moremo ali pa jih je vedno težje. V stolnici ni več slovenske maše, ker ni več slovenskega duhovnika. Kar nas je, skačemo sem in tja kot kobilice. Čim bolj poskušamo pokriti potrebe slovenskih kristjanov, ki imajo vso pravico, da tudi pri bogoslužju uporabljajo svoj materni jezik.

V cerkvi imate freske Toneta Kralja, ki je v času fašizma na etnični meji Mussolinija slikal kot hudiča, Kristusa pa vedno v beli, rdeči in modri barvi slovenske zastave. To je delal v dogovoru s primorskimi duhovniki, medtem ko so pred cerkvami patroljirali italijanski in nemški vojaki.

To je zelo res.

Kot da ima primorska cerkev drugačno zgodovino razmerja s politiko kot cerkev v drugih delih Slovenije. Tam fašizem poznajo od leta 1940, tukaj je imel takrat že dvajset let poti za seboj. V katero tradicijo razmerja med cerkvijo in politiko sodite vi?

Naša verska skupnost – slovenska in italijanska, tukaj nimamo kakšnih velikih razlik – izhaja iz podobe, ki nam jo je na poseben način narisala in izročila cesarica Marija Terezija.

Marija Terezija? Monarhija je določila vaše mesto?

Od tam izhajamo. Ona je prosila papeža Klemna, da po propadu oglejskega patriarhata ustanovi našo škofijo. Ona je določila tipično avstro-ogrsko podobo naše cerkve. Nismo se oddaljevali od nje. Vztraja vse do danes in je vztrajala tudi v času fašizma. Cesarica je bila pozorna do narodnih manjšin. Dovolila je šole v slovenskem jeziku, ustanove so delovale v slovenščini in tudi cerkev je dovolila v slovenskem jeziku. Le za časa fašizma je prišlo do prepovedi uporabe slovenskega jezika kjer koli. Duhovniki na Primorskem pa so bili slovenski. Z izgovorom, da se politika ne sme vtikati v cerkvene zadeve, so med bogoslužjem uporabljali slovenščino, z namenom, da slovenski jezik ohranijo v razmerah, ko je bil ogrožen. Eden od mojih prednikov, gospod Kosovel, je v Štandrežu verouk učil takole: »V nebesih je en angel. V nebesih sta dva angela. V nebesih so trije angeli.« Kaj je delal? Razlagal je rabo dvojine. Med veroukom je učil slovnico. Tako so naši duhovniki ohranili slovenski jezik. Zaradi tega je bila cerkev vedno zelo povezana z narodom. Ma, ne, tega ne smem tako reči. Cerkev in narod sta bila eno in isto. Narod je bil popolnoma krščanski, cerkev pa popolnoma narodna. Tako italijanska kot slovenska. Tudi v italijanskem delu cerkve je večina nasprotovala fašizmu. Vendar ukazuje tisti, ki ima v rokah platno in škarje, in bilo je, kakor je bilo.

Se to pozna tudi danes?

Seveda. Danes cerkev na Primorskem v partizanstvu ne čuti nasprotnika. Pri nas so partizani duhovnikom pomagali rešiti slovenski jezik. Pri nas niso poznali domobranstva in teh stvari. Ni bilo potrebe. Kdor je šel skozi več kot dvajset let fašizma, je čakal samo osvoboditev od fašizma. Druge stvari ga niso zanimale. Zato razen posameznikov, ki so pod različnimi vplivi gornje Slovenije, na slovenskem območju v Italiji pri nekaterih obredih vsi lahko postanemo del cerkve. Le redke izjeme imajo pri nas civilni pogreb. Pri krstu je seveda drugače. Sekularizem nima nobene povezanosti z narodnostjo. Popuščanje vere je značilno za celo Evropo. Pri nas ni nič drugače. Ljudje, ki jih nikoli ne vidiš pri maši ne med tednom ne ob nedeljah, pa se v določenih trenutkih obrnejo na cerkev za sodelovanje. Na pogrebih, porokah in takšnih rečeh smo vsi skupaj. Med cerkvijo in narodom in tudi med cerkvijo in politiko pri nas ni bilo nasprotovanja.

Res vidite takšno sožitje?

Ponekod je seveda drugače. To je že treba reči. Predvsem na Krasu je prišla politika preveč pod vpliv ljubljanske miselnosti. Ta ni naša. Začela je izključevati cerkveno življenje in še danes se to dogaja. Jaz sem duhovnik tudi na Krasu in večkrat se počutim, kot da me ni. Pa vendar je cerkev institucija, s katero je treba imeti vsaj nekakšne odnose. Pogosto si niti ne postavijo vprašanja, ali naj župnika pokličejo ali povabijo, in se ne vprašajo, ali morda sodi zraven. Nekje se tudi danes bolj zapirajo, drugje pa odpirajo.

S Krasom mislite kras na italijanski strani meje?

Zgonik, Devin, Nabrežina. Ta del.

Meja je delikatna stvar. Istrani niso prišli v Štandrež, ker so se demokratično odločili, da se izselijo iz Jugoslavije. Proces je bil nasilen.

S tem se strinjam.

Med Slovenci v Italiji in ezuli ni velikih simpatij. Na eni strani tržaški partizanski zbor Pinko Tomažič, na drugi skrajno desni senator Roberto Menia. Kako se vi v tem znajdete?

Najprej je treba razlikovati med Tržaško in Goriško. Trst je šel veliko bolj na nož med ezuli in Slovenci kot Goriška. V Gorici je bilo nasprotovanje, vendar nikoli ni tekla kri, nikoli niso žarele iskre. Tega pri nas ni bilo. Poglejte mene. V Štandrež sem prišel za župnika leta 1993. Od prvega dneva sem se zavedal, da so vsi prebivalci moji farani. Pa naj bodo Slovenci, Italijani, Furlani, Nemci. Kar koli. Vsakemu sem se približal v njegovem jeziku. V slovenščini, italijanščini, včasih v furlanščini. Ko sem prve čase pri polnočnici uporabil dva jezika, sem med slovenskim življem vzbudil veliko negotovanje. Seveda mi tega niso takoj povedali. Izvedel sem šele čez leta, kaj sem naredil. Še nikoli se namreč ni zgodilo, da bi ob polnočnici uporabljali tudi italijanski jezik. »Če je polnočnica ena, mora biti za vse,« sem govoril. »Ne moremo imeti dveh polnočnic. Polnoč je samo enkrat.« Če imam jaz, ki sem po mami in očetu Slovenec, pravico uporabljati svoj jezik, je župnikova dolžnost, da tudi drugemu postrežem v njegovem jeziku. Če je že zraven. »Kaj pa mešane družine?« sem vprašal jaz. »Jih bomo mi razdelili? Oče naj gre k maši v Gorico, mati pa v Štandrež. In kam bodo šli otroci? Na turn?« Če doma uporabljajo oba jezika, ju lahko uporabljajo tudi v cerkvi. To ni zanikanje identitete. Bog varji. To je priznanje in spoštovanje dejstva. Ne da bi se hvalil, ampak sem pionir sobivanja. Vsaj pri uporabi jezika. Vendar v pravi meri. Jasnega modela namreč nimam. Vsakokrat je treba preveriti, kaj spremeniti, pač glede na stanje. Vendar se je z mojim prihodom v Štandrež začel razbijati led med Italijani in Slovenci. Počasi počasi je prišlo vsaj do medsebojnega spoštovanja, če že ne sodelovanja.

In to vedno deluje?

Žal je v komunikaciji problem. Slovenci se moramo v vsakdanjih pogovorih z Italijani odpovedati svojemu jeziku, ker mi vsi razumemo italijansko, oni pa našega jezika ne. Po drugi strani pa raste število Italijanov, ki spoštujejo naše pogovore in stojijo ob strani, ko se mi pogovarjamo slovensko. Ne jezijo se, češ, kaj se pogovarjate, če pa mi ne razumemo.

Mi dobro vemo, kaj so ezuli mislili o nas Slovencih. Da smo vsi metali Italijane v fojbe. Tudi jaz, ki sem rojen dvajset let po vojni. Takšno je bilo njihovo prepričanje o nas. Zaradi moje oblike delovanja sem v Štandrežu doživel, da je ena oseba, ki ne ve, kje so v tistih letih končali njeni sorodniki, začela prihajati k slovenski maši in se je tam počutila doma. Razumela je, da v fojbe nismo metali Slovenci in da v fojbe niso metali Italijanov. Izvajalci niso bili narodno misleči, ampak politično, predmet umorov pa so tudi bili politično in ne narodno misleči. Zaradi mojega

delovanja, ki temelji na medsebojnem spoštovanju in sodelovanju, so mnogi Italijani začeli na Slovence gledati z drugačnimi očmi. In, hvala bogu, tudi Slovenci na Italijane.

V Sloveniji je razmerje med politiko in cerkvijo simpatično.

Katastrofa!

Cerkev je razumljena kot desnica, cerkev desnico razume kot svojo, levica pa z nikomer noče nič imeti. Spori vedno temeljijo na istih zgodbah iz vojne in politikah, ki so takrat nastale. Vi to vidite. Kaj rečete? Jaz sem italijanski duhovnik in se me ne tiče?

Jaz nisem italijanski duhovnik. Sem slovenski duhovnik. Spadam v goriško škofijo, to najbrž mislite, ne? Ampak goriška škofija ni italijanska škofija. Vedno je bila trojna škofija. Italijanska, slovenska, furlanska. Mi se v Gorici tega zavedamo. Italijanska škofija smo samo toliko, ker smo na ozemlju Italije, ampak uporabljamo vse tri jezike. Mene poznajo kot slovenskega duhovnika. Ampak kaj to pomeni? Sem Slovenec, ki spada v to škofijo. Za nas pa je normalno, da tja spadamo slovenski duhovniki, italijanski duhovniki in furlanski duhovniki. Zame to ni breme in tudi za ljudi ni obremenjujoče. Do nedavnega sem bil voditelj italijanske organizacije, ki deluje na Goriškem in je vsedravnega značaja. Nihče se ni obregnil ob to, da sem slovenski duhovnik, ki govori slovensko. Še veseli so bili, da imajo nekoga, ki zna malo več od drugih. Zaradi mene se je organizacija odprla do Slovenije in potem do Bolgarije. Prej ste omenili Roberta Menio. Hm. Če pri takšnih, kot je on, velja za nesramno, da uporabljamo slovenski jezik, je pri večini to razumljeno kot bogastvo.

Govorite o jeziku. Kaj pa politika?

Duhovniki se v politiko direktno, pa tudi indirektno, ne vmešavamo. To ni naše delo. Imamo notranji red, ki pravi, da se duhovnik ne vmešava v politiko. Vendar smo državljani Italije. Če drugega ne, smo aktivni volilci. Imamo pravico izbiranja in tudi posredovanja svojega mnenja. Med cerkvijo na Goriškem in politiko ni poroke, to ne. Je pa določeno sodelovanje in sprejemanje. Politika včasih povabi cerkev na kakšno srečanje, pogovor ali predavanje, ker želi slišati mnenje cerkve. Tudi nasprotno je res. Tukaj lahko vidite še kar močno sodelovanje, vendar v spoštovanju načela legitimnosti vsakega. Ti na svojem, jaz na svojem. Cavour je bil v devetnajstem stoletju o tem zelo jassen. Svobodna cerkev v svobodni državi. To še danes velja.

To vas drži stran od konfliktov?

Sam se v politiko ne vključujem. Med politiki imam prijatelje, grem z njimi na kavo, diskutiram. To je vse.

Torej je naključje, da v času, ko je v Italiji prišla na oblast desnica, ob kateri se govori o fašizmu, k Slovencem v Italiji prideta predsednik in predsednica Slovenije? So vas prišli ščitit? Kakšna je relacija med vašo skupnostjo in slovensko državo in kakšna je s slovensko cerkvijo?

Predsednik Pahor je napisal, da je bil v Rimu pri predsedniku Mattarelli in da je bilo to njuno zadnje srečanje. Ob tem pa je zapisal stavke, ki se ob takšnih priložnostih pišejo. Jaz nisem hinavec. Tudi sam sem nekaj napisal. In sicer, da bi bilo lepo, če bi gospod predsednik prišel na obisk tudi k slovenski cerkvi na tej strani meje. V desetih letih predsedovanja ni nas slovenskih duhovnikov obiskal niti enkrat in nihče nas ni povabil na srečanje z njim. Država je tukaj mačehovska.

Kaj pa cerkev?

V odnosih med cerkvijo v matici in v zamejstvu vidim splošen evropski pojav. Smo na isti ladji glede vsebin in načrtov in naših težav. Nekoč je Slovenija pošiljala čez mejo duhovnike, da bi maševali v slovenskem jeziku. Meni se zdi, da danes med nami ne bi smelo biti nobene meje. Če živimo v Evropi brez meja, res ne vidim, zakaj bi morale biti med cerkvami meje. Vsi smo ena cerkev. Ni nobene potrebe, da je sodelovanje enostransko. »Prišel sem k tebi, ker si ubogi revež iz manjšine, jaz pa, ki sem večina, ti moram pomagati.« Čeprav smo številčno skromnejši, nismo nič manj vredni in verjetno nič manj modri. Včasih imam občutek, da tudi vodstvo cerkve v osrednji Sloveniji na nas čez mejo in tudi na Slovence v izseljenstvu gleda kot na uboge revčke, ki so ostali brez vsega. Tukaj bi izrabil priložnost, da potožim. Mnogi, premnogi tako v državi kot v cerkvi niso razumeli, da zamejstvo ni izseljeništvo. Mi se nismo izselili sem. Vedno smo bili tukaj. Če so naši politiki pred mnogimi leti dovolili takšno mejo, kot jo imamo danes, to ni naš problem. Tudi ne naša odgovornost. Mi naše zemlje nismo nikamor premaknili, nismo je od nikogar dobili in tudi ne vem, zakaj bi jo komu drugemu dali. Tukaj smo doma. Mi se sem nismo priselili, od nikoder se nismo priselili. Mi smo tukaj vedno bili. Včasih slišim, da mi ne spadamo v cerkev v Sloveniji. Seveda spadamo. Cerkev se ne ustavi na meji. Gre čez. Upam, da se cerkev v Sloveniji tega zaveda.

Se v tem razlikujete od Trsta in položajev Italijanov na drugi strani meje?

Večkrat se vprašujem, kaj sem naredil, da sem vreden živeti v tem času in v tem prostoru, ki je tako enkraten. Ozemeljsko zelo ozek pas ima v sebi takšno prepletanje jezikov in kultur, da je nekaj neverjetnega. Tukaj je v pravem pomenu besede stičišče. Ne samo narodov. To je stičišče romanskih, germanskih in slovanskih svetov. Stičišče svetov. Če eno tekočino prilijemo drugi tekočini, se ne bo takoj razkrojila. Počasi se bo mešala z drugo tekočino. Pri nas je nekaj podobnega. Jaz si ne upam reči: »To so Slovenci. To so Italijani. Tukaj je slovenska, tam pa italijanska vas. Tukaj živijo samo Slovenci, tam pa Furlani.« Pri nas je vedno bila mešanica. Mnogi priimki, ki jih imamo za slovenske, imajo furlanski ali nemški izvor. Mnogi Italijani, ki se imajo za Italijane, imajo slovenski izvor. Gre za prepletanje, ki ga je nemogoče razvozlati. Nemogoče. Nabrežina in Križ sta naša kraja. Večinsko so tam živeli Slovenci. Danes pa niti v Nabrežini niti v Križu večina ni več slovenska. In vendar se je tam ohranila slovenska kultura. Če se v Nabrežini kaj kulturnega dogaja, se dogaja v slovenščini. V italijanščini se odvija družabnost. Ena dopolnjuje

drugo. Ne morete reči, da je tukaj ali tam vse čisto slovensko. Če greste na drugi strani od Nove Gorice proti Bovcu ali proti Kopru, morda ne boste srečali toliko mešanih parov kot tukaj, vendar sta italijanska kultura in miselnost zelo prisotni. Prisotni do takšne mere, da sta se tudi preselili na slovenska tla. Pogledajte v veleblagovnice. Prej so prihajali vsi sem, ker so tukaj že bile. Zdaj vsi hodijo tja. Ta preliv se dogaja na vsakem področju. Opažam veliko čezmejno sodelovanje med župani na politični ravni. V Brdih, na Krasu in osrednjem goriškem območju. Ne vem, kako je na Tržaškem, ker stanje tam preslabo poznam. Mislim, da vsi čutimo, da izhajamo iz istih korenin in imamo zelo podobno kulturo. Po letu 1991, ko se je Slovenija osamosvojila in potem postala del Evrope, ta meja nima nobenega smisla več. Imamo jo samo v glavi.

Ni je, ampak ali ni hkrati resnična?

Tisto noč, ko je padla, sem jokal.

Kaj je bilo investirano v rampo, ki se je dvignila v Rožni Dolini?

To lahko izrazi samo nekdo, ki je prehode čez mejo doživel prej. Ko so nas pregledovali, poniževali, pretipali, prevohali. To je bilo zelo poniževalno. Tako na italijanski kot na slovenski strani. Ne izključujem ne enih ne drugih. Morda so bili na italijanski strani nekoliko milejši, na jugoslovanski pa nekoliko bolj strogi. Poniževanje človeka pa je bilo na obeh straneh. Moral si razodeti tudi, zakaj stopaš čez mejo. Tudi če si šel obiskat teto. »Kam greste?« »Grem na obisk k teti.« »Khm.« Ko je meja padla in so odprli šrango, sem bil na krožišču v Štandrežu. Gledal sem proti Vrtojbi in me je stisnilo pri srcu. »Kje bi si mi še pred nekaj leti mislili, da je kaj takega mogoče?« V spomin so mi prišli vsi dogodki, ki sem jih doživel. Nekoč sem se vračal iz Ljubljane in me je ustavil italijanski carinik. »Kaj imate v torbi?« Rekel sem, da osebne stvari, ker se vračam s študija. »Pridite noter.« Rekel je, naj odprem torbo. »Bom odprl, ampak so noter samo umazane cunje. Da ne boste potem rekli, da sem nesramen.« Nekaj je ovohaval in odšel ven. Dvajset minut ga ni bilo nazaj. Vprašal sem ga, ali lahko grem. »Zakaj vprašujete? A se vam kam mudi?« Rekel sem mu, da takšne oblike pregleda še nisem doživel. »Enkrat je vedno prvič,« mi je prav cinično odvrnil. Drugi so doživljali še hujše stvari. Tisto noč, ko ni bilo več meje, smo začutili, da je končno pravica zmagala. Ni več to je naše, to ni naše. Vedno me je motilo, ko so rekli Nova Gorica, Stara Gorica. Gorica je ena. Naše mesto ni bilo razdeljeno na pol kot Berlin. Povejmo po pravici. Večina mesta je ostala v Italiji, nekaj hiš in samostan Kostanjevica so šli v novo državo. To ozemlje je goriško. Ko se je začela razvijati Nova Gorica, so tja prišli priseljenci, ki niso poznali naših navad in našega duha. Od leta 1947 naprej ni bilo uradne možnosti, da bi si delili duha. Pa smo si ga. Treba pa je bilo počakati na devetdeseta leta, da smo, kot je rekel Janez Pavel II., eno dihanje, ki ima dvoje pljuč.

Ampak potem je odprta meja pripeljala nove generacije priseljencev brez dokumentov. Ne na eni ne na drugi strani meje ljubezni do njih ni. Na vsaki meji so podvrženi novemu ponižanju. To je najmanj, kar doživijo. Kaj naredite, ko pridejo čez mejo mimo vaše cerkve?

Pred covidom je bil zelo močan naval beguncev, ki so prihajali v dolgih vrstah. Neumno je vprašati, kaj se je zgodilo na naši meji. Italijansko-slovenske meje ni več. Obstaja evropska meja. Tam je treba videti, kaj se dogaja. Ko si enkrat v Evropi, nima smisla, da te Italija potiska Franciji, Francija Italiji, Slovenija Hrvaški. Ko so enkrat v Evropi, so tukaj.

To je lepo rečeno. Ali je tudi praktično izvedljivo?

Kot cerkev smo jim nudili prvo pomoč. Dali smo jim hrano, obleko, tudi nastanitev, ko so čakali, da dobijo prvi dokument vstopa v Evropo. Zanimivo, kaj je nastalo v moji župniji. Zbrala se je skupina družin, ki so kuhale za begunce. Ljudem je bilo treba dati jesti. Iz začetnega dvoma se je rodilo mišljenje sodelovanja in zaupanja do take mere, da so naši kuhali njim, oni pa so kuhali našim. Naši so njim ponujali naše recepte, oni so našim ponujali svoje recepte. To je zelo materialno. Trebušno, če želite. Praktično izvedljivo. Ampak gre za kulturno izmenjavo. Naši so začeli sprejemati kulturo, ki je prej niso poznali in so jo zato tudi zavračali. Podlaga zavračanja kulture drugega je nevednost. Ignoranca. Vsi smo ugotovili, da so ti fantje popolnoma normalni. Bežijo zaradi vojne, čeprav na vzhodu sedaj ni takšnih vojaških posegov kot zdaj v Ukrajini. Vprašal sem jih, zakaj bežijo. Oni v Afganistanu, Iraku in Iranu doživljajo to, kar smo mi doživeli po drugi svetovni vojni. Izobraženci, mladi, ki so čutili, da v novem političnem sistemu ne bodo imeli veliko možnosti, so ušli. Pred petdesetimi leti je bila oblika ena, danes je druga. Prej so šli z ladjo, danes prihajajo z avtomobili. Ne podpiram pa ljudi, ki z njimi trgujejo. Jaz bi trgovce z ljudmi, naj mi bo odpuščeno, vse dal v keho in jih tam zaklenil. Sem pa pridejo ljudje, ki tukaj iščejo srečo, iščejo dostojanstvo, mi pa jim, kolikor je mogoče, dostojanstvo nudimo.

To je drža papeža Bergoglia, ne? Koliko je v resnici široko prisotna na obeh straneh meje?

Izustil bom nekaj zoprnega. Bogati so proti. Proti sprejemanju teh oseb in proti skrbi za njih, ker se bojijo za svoje bogastvo. Tisti, ki nimamo nobenega bogastva, jih sprejemamo, ker v njih najprej vidimo osebo. Opažam, da se tisti, ki imajo, tako zelo bojijo za svoje imetje, da jih čutijo kot nasprotnika in sovražnika ali kot možnega tatu. Kdor nima nič posebnega, pa se ljudi, ki prihajajo od drugod, ne boji. S papežem Frančiškom sva si v tem smislu zelo podobna. Ko sem ga počasi počasi spoznaval, sem ugotovil, da so njegove misli zelo blizu mojim.